

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**YTE557 MODERN TÜRK EDEBİYATININ FİKRİ KAYNAKLARI I
DERSİ**

**EROL GÜNGÖR, “DÜNDEN BUGÜNDEN TARİH – KÜLTÜR VE
MİLLİYETÇİLİK” ESER ÖZETİ**

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz KARATAŞ

HAZIRLAYAN

Cafer Tayyar CEYHAN

215240112

Ankara, 2022.

DÜNDEN BUGÜNDEN TARİH-KÜLTÜR VE MİLLİYETÇİLİK

EROL GÜNGÖR HAYATI

25 Kasım 1938’de Kırşehir’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini doğduğu şehirde yaptı. 1961’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nden mezun oldu. Aynı yıl Tecrübî Psikolojisi Kürsüsüne asistan tayin edildi. Akademik çalışmalarının yanı sıra dergi ve gazetelerde yazı yazmayı sürdürdü. 1965’te Mümtaz Turhan’ın yönetiminde hazırladığı “Kelamî (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon” adlı teziyle doktor unvanını aldı. 1966’da Colorado Üniversitesi’nden sosyal psikolog Kenneth Hammond’ım daveti üzerine Amerika’ya gitti. Bu üniversitenin Davranış Bilimleri Enstitüsü’nde ve milletlerarası bir ekibin araştırmalarına katıldı. 1968’de yurda dönerek Tecrübî Psikoloji Kürsüsü’nde sosyal psikoloji derslerini yürütmeye başladı. “Şahıslararası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü” adını taşıyan teziyle doçent oldu (1970). Üniversitede verdiği dersler ve ilmi yayınları ile Türkiye’de sosyal psikoloji dalını önemli bir alan haline getiren Erol Güngör Başbakanlık Planlama Teşkilatı’nda, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı’nın çeşitli komisyonlarında görev aldı.

1978’de “Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar” başlıklı takdim teziyle sosyal psikoloji profesörü oldu. 1982 yılında Selçuk Üniversitesi’ne rektör tayin edildi. Bu görevi sırasında 24 Nisan 1983’te vefat etti.

Erol Güngör’ ün kitap, makale, deneme, ansiklopedi maddesi ve tercüme şeklindeki neşirlerinin sayısı 300’ü bulunmaktadır.¹

A. TELİF ESERLERİ

Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri (E.Kırşehirlioğlu takma adı ile), İstanbul, 1963.

Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İstanbul, 1975.

Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Ankara, 1980.

İslam’ın Bugünkü Meseleleri, İstanbul, 1981.

İslam Tasavvufunun Meseleleri, İstanbul, 1982.

Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Ankara, 1982.

Tarihte Türkler, İstanbul, 1988.

---

¹ GÜNGÖR, E. (2019) “Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik, Yer-Su yayınevi, İstanbul.

Sosyal Meseleler ve Aydınlar, İstanbul, 1993.

Değerler Psikolojisi, Amsterdam, 1993.

Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak, İstanbul, 1995.

Şahıs Arası İhtilafların Çözümünde Lisanın Rolü, İstanbul, 1998.

Kelâmî, (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon, İstanbul, 1999.

B. DERS KİTAPLARI

Ahlâk, Ortaokul Ders Kitapları I, (Emin Işık, Yaşar Erol, Ahmed Tekin ile birlikte), İstanbul, 1976. *Ahlâk, Ortaokul Ders Kitapları II*, (Emin Işık, Yaşar Erol, Ahmed Tekin ile birlikte), İstanbul, 1976. *Ahlâk, Ortaokul Ders Kitapları III*, (Emin Işık ile birlikte), İstanbul, 1976.

Ahlâk, Lise I, (Emin Işık, Yaşar Erol, Ahmed Tekin ile birlikte), Ankara, 1976. *Ahlâk, Lise II*, (Emin Işık ile birlikte) *Ahlâk, Lise III*, (Emin Işık, Yaşar Erol, Ahmed Tekin ile birlikte), İzmir, 1976.

Psikoloji Lise Ders Kitapları, (Sabri Özbaydar, Belma Özbaydar ile birlikte), İstanbul, 1976.

Psikoloji Yaykur Yüksek Öğretim Kurumu Ders Kitabı, (Sabri Özbaydar, Ayhan Songar ile birlikte), Ankara, 1976.

C. TERCÜMELERİ

Sosyal Psikoloji, Nazariye ve Problemler (D. Krech – R. S. Crutchfield'den, İstanbul 1965, 1970, 1980)

İktisadî Gelişmenin Merhaleleri (W. Rostow'dan, İstanbul 1966; 4. bs., 1980)

Yirminci Asrın Manası (Kenneth Boulding'den, İstanbul 1969; 4. bs., 1980)

Sanayileşmenin Kültür Temelleri (John Nef'ten, İstanbul 1970; 3. bs., 1980)

Sınıf Mücadelesi (Raymond Aron'dan, İstanbul 1973)

Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme (Paul Hazard'dan, İstanbul 1973; 2. bs., 1981)

Dünyayı Değiştiren Kitaplar (Robert Downs'tan, İstanbul 1980). Bu son kitaba bir takdim yazısı yazan Erol Güngör mütercim olarak adını kullanmamıştır.

GİRİŞ

Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Erol Güngör'ün 1973 ile 1982 yılları arasında çeşitli dergilerde yayınlanmış on altı makalesinin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş bir eserdir. Bu durum, ister istemez bir bütün halinde yazılmadığı için esere ilk bakışta birbirinden kopuk konulardan müteşekkilmış (Çeşitli unsurun bir araya gelmesiyle meydana çıkan, oluşan gibi bir görünüm) vermektedir. Ancak eser, tarih ve kültür meselelerine yönelik yazılan ihtiva etmesi bakımından kendi içinde bir bütünlük arz eder. Eser “Tarih Üzerine”, “Düşünce ve Kültür”, Yabancı Kültür – Milli Kültür başlıklarından hareketle üç bölümden oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH ÜZERİNE

TARİH MESELESİ

Erol Güngör birinci bölümde tarih konusunu ele almaktadır. Güngör, Kültür Değişimleri ve Milliyetçilik adlı eserinde bahsettiği Karl Mannheim'in “ İnsan, cemiyetin tarihi ve sosyal yapısı hakkında en vâzıh (açık seçik, apaçık) görüşe, ya o cemiyet içinde yükselirken ya da düşerken varır” cümlesini tarihin objektif şekilde araştırılması hususuna temas etmektedir.

Güngör, kültür dünyamızda iki asırdır yaşananları tarih meselesi üzerinden Batılılaşmanın resmi olarak kabul edildiği 1839 yılından başlayarak ifade etmektedir.

“Türkiye’yi resmi Batılılaşma hareketlerinin ilan edildiği 1839 yılına götürecek ve bir karşılaştırma yapacak olursak, o günden bu yana ilerlemiş olduğumuzu söyleyenler çıksa bile o zamanki motiflerin (güdü) tatmin edilmiş olduğunu kimse söyleyemez. Türkiye o zaman Avrupa medeniyetini benimsemek ve böylece Avrupa (Batı) devletleri camiasına girmek istiyordu. Bugün aynı şeyi hala resmi politika olarak devam ettirmekle birlikte, itilmiş, reddedilmiş, hor görülmüş bulunuyor. Türkiye’yi bu hedeflere ulaştırmak üzere ortaya atılmış bulunan yarı resmi doktrinleri ayakta tutma imkânı kalmamıştır. Kısacası Türkiye, tutturduğu yolun ciddi bir neticeye ulaşmaması karşısında her an geriye dönerek “nerede hata yaptığını” arama gayreti içindedir.” (Güngör, 2019, s. 9)

Türkiye tutturduğu yolda aradığını bulamamakla kalmamış, elindeki pek çok şeyi de kaybetmiştir. Güngör, zamanında dünya devletleri arasında yeri ve itibarı sonraki yıllarla kıyaslanamayacak kadar büyük olan Türkiye’nin içine düştüğü durumu sebepleriyle anlamaya

çalışmaktadır. Güngör arayışlarının önündeki en önemli engeli “tarihin saklanması çalışmak” şeklinde ifade etmektedir. “Bunun nedeni geçmişe duyulan hayranlığın Türkiye’yi eski rejime götüreceği korkusudur.” (Güngör, 2019, s. 10)

“İmparatorluk devrinin ve genellikle yakın tarihin bütün gerçekleriyle ortaya çıkarılmasına menfi (olumsuz) bir hassasiyet duyulması yeni bir hadise değildir ve bunun kökünde Türkiye’nin en az üç radikal siyasi değişme geçirmiş olması vardır. İkinci Meşrutiyetçiler kendi meşrutiyetlerini tesis edebilmek için daha önceki dönemi, yani Abdülhamid dönemi rejimini felâket olarak göstermek mecburiyetini duymuşlardır. Kendilerine inanmayanlara mülteci diyorlar ve onların tekrar istibdadın kurulmasını istediklerini söylüyorlardı. Böylece İkinci Meşrutiyetçilerin zamanında Abdülhamid devri hakkında pozitif kanaate yol açabilecek bir şeyler söylemek imkânsız hâle gelmişti. Böylece geçmiş devir hakkında sadece menfi (olumsuz, negatif) hükümler veren, yani objektif olmayan bir tarih hâkim oldu. Cumhuriyet kurulunca bu hassasiyet büsbütün arttı, çünkü sadece iktidar ekibi değil, bütün bir rejimi değişmişti ve yeni rejimin sağlam temellere oturtulmasına kadar eskiye açılan bütün pencerelerin kapatılması gerektiği düşünülüyordu. O devrin şartlarını hesaba katanlar böyle bir dikkati makul görebilirler, fakat artık Cumhuriyet’in altmışıncı yılında, yani eski rejimin hiçbir realitesinin kalmadığı bir zamanda bu türlü mülâhazaların (düşünce) yeri olmamalıdır.” (Güngör, 2019, s. 10 - 11)

Güngör, yakın tarihin bütün gerçekleriyle ortaya çıkarılmamasına sebep olarak Türkiye’nin yaşadığı üç radikal siyasi değişimi göstermektedir. Her yeni gelen rejim bir önceki rejimi felâket olarak göstermek mecburiyetindeydi. Bu durum da bir önceki rejimlere dair olumsuz bir tarih yazılmasını beraberinde getiriyordu. Bunun başlıca sebebi ise eskiye açılan bütün pencerelerin kapatılmasının gerekliliği idi. Güngör bu durumun anlaşılabilir olduğunu ifade etmektedir. Ancak Cumhuriyet’in altmışıncı yılında eski rejimin hiçbir geçerliliğinin kalmadığı zamanda bu konuların konuşulmaması gerektiğini söylemektedir.

Güngör’e göre objektif tarih araştırmalarının yapılmayışı büyük bir bölünmenin hem sebepleri, hem sonuçları arasında sayılmaktadır. “Bir hadisenin üzerinde elli yıl geçmeden tarihin yazılamayışı, böyle bir tarihin pek çok yanlışlar ve eksikler taşıma ihtimalinden dolayıcıdır. Bu hiçbir zaman elli yıl içinde araştırma hürriyetini engellemez. Yanlış ve eksikliklerin sebeplerinden en önemlisi ise, hadiseye karışan şahısların hayatta bulunmamalarıdır. Bu şahıslar hayatta ve iktidarda ise veya onların taraftarları iktidarda ise, sadece onları övmeye vesile olacak tarihler yazılabilir.” (Güngör, 2019, s. 11)

Güngör, bizim ülkede geçmişe dair olaylar bugünkü siyasilerin çıkarına uygun olarak anlatıldığını ifade eder. Bu sebeple ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğunu bilememekteyiz. Bunu geçmiş tarihin bir taraflılıkla yazıldığıdır. Bu konuda dikkat çektiği nokta ise objektifliktir.

“Tarih Üzerine” başlığını taşıyan ilk bölümün sonunda Güngör, devlet vesikalarının açılması hakkında karar verme yetkisine sahip olanların ilim adamlarının çalışmalarını desteklemelerini ümit etmektedir.

TANZİMAT ÜZERİNE BİRKAÇ NOT

İkinci alt başlık “Tanzimat Üzerine Birkaç Not” tur. Erol Güngör, Türkiye’de tarih meselesinin taşıdığı keyfiyeti daha geniş bir değerlendirmede bizlere sunmaktadır. Mannheim’in cümlesinde dile getirilen husus kendini bariz bir şekilde hissettirmektedir.

Güngör’e göre, şu anda Tanzimat konusunda yapılacak asıl iş, onunla ilgili peşin hükümleri ve yanlış kanaatleri silerek meselenin yeniden ve ciddi bir şekilde ele alınmasını sağlamaktır.

“Tanzimat bir dönüm noktası mıydı? Eğer Osmanlı İmparatorluğu’nun Batı medeniyeti dairesine girmeye karar vermesi kastediliyorsa, bu hususta kesin bir şey söyleyemeyiz. Hakikatte Tanzimat 1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu’nun okunmasıyla başlamakla birlikte; bizim Batılılaşmamızın kesin bir çizgi haline gelmesi ondan daha önceye, İkinci Mahmut devrine kadar gider. Tanzimat’ın hazırları da o devirde yapılmış, hatta modernizm hareketlerine “Tanzimat-ı Hayriyye” adı bile o zamanda verilmiştir. Belki asıl dönüm noktası olarak Yeniçerilerliğin ilgasını almak daha doğru olur, çünkü İkinci Mahmud’un açtığı büyük modernleşme çağı o hadisenin oluşuna dayanmıştır. Tanzimat aradan bu kadar zaman geçtikten sonra hala canlı bir münakaşa konusu teşkil ediyor. Bunun sebebi, o zaman büyük kesafet (yoğunluk, koyuluk) kazanan Batılılaşma hareketinin hala devam etmesi ve bir türlü tamamlanamadığı için de her an günün konusu olmasıdır. Belki de Türkiye’nin modernleşmesi henüz başarıya ulamadığından olacaktır ki, bu modernleşme cereyanının başında görülen Tanzimat hareketi hemen her taraftan şiddetli tenkitlere uğramış, başarısızlığın ortadan kaynaklandığı iddia edilmiştir. Bu şiddetli tenkitleri yapanların çokları kendi yetişmelerini –iyi veya kötü- Tanzimat’a borçlu olanlardır. Bu tenkitler arasında bilhassa ikisi üzerinde durmak lazımdır. Birincisi, Tanzimat’ın Osmanlı İmparatorluğu’nu kendisine yabancı olan bir kültür ve medeniyetin emrine vermesi, böylece Türk milli kültürünün, milli teşkilatının bozulması ve dağılmasına yol açmasıdır. İkincisi ise, Tanzimat’ın eksik, tereddütlü, uygulamasında büyük

aksaklıklar ise, Tanzimat'ın eksik, tereddütlü, uygulamasında büyük aksaklıklar bulunan, böylece başarısız kalan bir Avrupalılaşmayı temsil etmesidir.” (Güngör, 2019, s. 14)

Ziya Gökalp, Tanzimat'ı aşırı bir Avrupacılık olarak suçlamaktadır. Bugünkü milliyetçilerin aksine, Ziya Gökalp Tanzimatçıların Batı medeniyetini yarım-yamalak alarak memlekete bir sürü ikiliklere yol açtıklarını söylemektedir. Bunu daha açacak olursak “mektebin yanında medrese, Batı hukukunun yanında eski hukuk, Batı müziğinin yanında Doğu müziği vs. ile Tanzimat tam bir karışıklık getirmişti. Bunların yanı sıra Ziya Gökalp'in en şiddetli hücumu milliyetçilik noktasında idi. O, Tanzimatçıların Osmanlı ülkesi parçalanmadan koruyabilmek için bir “Osmanlılık” icat ederek Türklüğü ihmal ettiklerini, hâlbuki bütün gayritürk unsurların milli kültürlerine sarılmalarına karşılık sadece Türklerin Osmanlılık kavramını benimsediklerini söyledi.” (Güngör, 2019, s. 15)

Söz konusu yazısında, müspet (doğru, doğruluğu ispatlanmış) ya da menfi (olumsuz) bir tavır almak yerine, objektif bir bakış açısıyla meseleye eğilen ve Batılılaşma hareketlerinin resmîleşmesi manasına gelen Tanzimat hakkında o zamana kadar serdedilmiş görüşlerin kritiğini yapan Güngör, "Eline her kalem alan kişi “yüz elli yıldır içine düştüğümüz buhran” dan bahsederken, ikide birde Tanzimat'tan beri' diye sözlerine başlarken, aslında Tanzimatçıları tenkit etmekten ziyade bizim modernleşme hareketlerimiz hakkındaki umumi şikayetlerini dile getirmektedir. Bunlara bir noktayı hatırlatmakta fayda görüyoruz. Tanzimatçıları da memleketin “yüz elli yıldır” bozulduğunu söylüyorlar, Tanzimat Fermanında yüzelli yıldan beri devlet idaresinin türlü musibetlere giriftar olduğundan bahsediyorlardı" (s.16) diyerek bir gerçeği hatırlatır ve sözlerinin devamında da; "Tanzimat dediğimiz zaman, burada Türk devlet adamlarının memleketi modernleştirme yolunda giriştikleri teşebbüslerle bu arada yabancı devletlerin bazan cebri (zoraki), bazan davetli müdahalelerini birbirinden ayırt etmek lazımdır. Bu müdahalelere pekâlâ Tanzimat'ız zamanlarda da rastlanmış olup ayrıca mütalaa edilmelidir" (s.18) tespitini yapar. Konunun sağlıklı bir temele oturtulması için "aydınlarımızın ve eli kalem tutanlarımızın ezbere konuşmaktan vazgeçmeleri, yaşasın veya kahrolsun sloganlarını bırakmaları" gerektiğini bir "ön şart" olarak ortaya koyar.

UFKUMUZDA BİR AYDINLIK

“Ufkumuzda Bir Aydınlik başlığını taşıyan üçüncü alt başlıkta ise Erol Güngör, Türkiye’de Weberci görüşleriyle bilinen Prof. Sabri Ülgener’i hatırlatmaktadır.

"Profesör Sabri Ülgener memleketimizde iki elin parmakları kadar az sayıdaki ilim adamlarından biridir. Fakat 'onun kıymeti sadece yoklar dünyasında var olmaktan ibaret

zannedilmemelidir; Ülgener, Türkiye'de çok heves edilip de bir türlü yakınına bile varılamayan 'Batı ilmi' içinde rahatlıkla yer alabilecek bir isimdir. Sloganların toz-dumana boğduğu Türkiye'de onun adeta unutulmuş olması da kıymetinin bir başka delili diye gösterilebilir" (s. 20). Garip bir tecellidir (görünme, belirme) belki ama Ülgener Hoca ile Max Weber'in tahlilleri de bu tanınma, bilinme noktasında birtakım benzerlikler taşır. (Harun Yıldız, 1998, s. 39)

Sabri Ülgener'den bahsetmek gerekirse; 1911 yılında İstanbul doğup 1983 yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Sabri Ülgener'in sosyolog kimliğinin en değerli ürünü *İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri* adlı eseridir. Daha sonra yayımlanan *Zihniyet ve Din* ile tamamlanan eserde, Batı Avrupa'da ortaya çıkan kapitalistleşme süreci karşısında Osmanlı ekonomisinin çözülmeye girdiği bir dönemde iktisadî zihniyet dünyasının bir tahlilini yapmıştır.

Ülgener'in düşünce tarihimizdeki yeri, "iç dengelerini kurup refaha ermiş" bir toplumun çözülme sürecini, iktisadi ve sosyal bilimlerin metotları çerçevesinde, yetiştirdiği dinî vasatın kendisine kazandırdığı vukuf ve kavrayış gücü eşliğinde anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken ortaya koyduğu özgün çalışmaların ışığında anlaşılabilir. O, gerek etkilendiği kaynakları, meselâ Weber'i, eksik kaldıkları ve hatalı çözümledikleri İslâm düşüncesi açısından tamamlayan; gerek Türk toplumunun temel dinamiklerini, kalkınma ve gerileme odaklarını ilmî bir zeminde ortaya koyan eserleriyle bugün ve gelecekte gündemimizde kalmayı hak eden önemli ve mütebahhir (bir ilim dalında engin bilgiye sâhip bulunan) âlimlerimizden birisidir.

Güngör, bu başlıkta Ülgener'in 1951'de çıkarmış olduğu *İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlak ve Zihniyet Meseleleri* adlı eseri üzerinde durmaktadır. Ülgener'in eserinin asıl konusu, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki iktisadi çöküş döneminde Osmanlı cemiyetinde hâkim olan zihniyeti, özellikle iktisadi meselelerle ilişkili olarak anlatmaktadır. Prof. Ülgener hoca bütün kitap boyunca Türk-İslâm kültürünü aksettiren ahlâk, edebiyat, tarih ilh. Eserlerini inceleyerek bunlarda görülen şekliyle "çözülme devri" zihniyetini anlatmaktadır.

TÜRKİYE'DE SOSYAL İLİMLER

Birinci bölümün son alt başlığı "Türkiye'de Sosyal İlimler" dir. Güngör, sosyal ilimler derken sosyolojiyi, sosyal antropoloji ve sosyal psikolojiyi ele almaktadır. "Hakikatte sosyal psikoloji insan ferdine ait bir ilim olan psikolojinin bir dalıdır, fakat sosyal müesseseler karşısındaki insanı konu edinmesi yüzünden çok defa sosyolojiyi ve sosyal antropoloji ile komşu veya iç içe bir disiplin sayılmaktadır. Mamafih sosyal antropoloji ve sosyal psikolojinin

Türkiye’deki mazisi henüz on beş yıl öncesine bile varmadığı için bizi burada en çok meşgul edecek olan sosyolojinin durumudur.” (Güngör, 2019, s. 26)

Türkiye’de sosyal bilimlerin serüveni üzerinde de bazı tespitler yapan Güngör, sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, özellikle de sosyoloji gibi genç ilim disiplinlerinin, bize Meşrutiyet devrinde Batıdan geçtiğine dikkati çekerek bu genç ilim disiplinlerinin ülkemizde akis (yankı) bulan Durkheim Ekolü ile başını Prens Sebahattin’in çektiği Le Play ekolünün üzerinde durur ve bunların Cumhuriyet devrindeki tezahürlerini de değerlendirir. Burada Durkheim sosyolojisi karşısında Le Play ekolünün fazla revaç bulmayışını Ziya Gökalp’in Sabahaddin karşısında galip gelişinden geldiğini ifade etmektedir. “Sabahaddin Bey ile İkinci Meşrutiyet’in iktidar takımı olan İttihatçılar arasında şiddetli bir husumet vardı, bu yüzden daha başlangıçta Sabahattin Bey iktidarın ideoloğu ve mütefekkeri olma şansını Ziya Gökalp lehine kaybetti.” (Güngör, 2019, s.30)

Güngör, “Cumhuriyet Devri ve Sosyal İlimler” bölümünde Ziya Gökalp, Necmeddin Sadık, Mehmed İzzet, Fuad Köprülü, Mehmed Ali Şevki, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıklıoğlu, Mümtaz Turhan gibi isimlerin ışığında sosyal ilimler alanında yapılan çalışmaları, düşünceleri bizlere sunmaktadır.

"Elli yıldır Türk sosyolojisi, bazı ferdi kabiliyetlerin ve ferdi çalışmaların dışında, önemli bir ilerleme yapmış veya ilerlemek için kuvvetli bir zemin yaratmış değildir" (s.50) hükmünü veren Güngör, bu durumun "Türkiye'nin siyasi ve sosyal yapısı ile geçirdiği kültür değişimleriyle (ve) içinde bulunduğu dünya şartlarıyla" (s.36) yakından ilgili olduğunu ifade eder.

Güngör, Prof. Fındıklıoğlu’ndan naklettiği “Cumhuriyet devri, Türk sosyolojisi itibariyle istenen bereketi vücuda getirememiştir” hükmünü büyük ölçüde doğru görmektedir.

Sabahaddin Bey ve Le Play ekolü hakkındaki hükmüne gelince, hiç şüphesiz Fındıklıoğlu’nun sosyolojik bakımdan çok beğendiği bu ekolün metodolojisi (yöntem bilimi) son otuz yıl içinde tamamen aşılmıştır. Bugünün sosyal ilimleri metodolojik bakımdan çok daha iyi imkân ve vasıtalarla sahiptir. Ancak Türkiye’de Sabahaddin Bey çıkışı içinde yetişenlerin hakikaten ciddi ve hasbî araştırmalar yaptıklarını, bu vesile ile Batılı tipte modern sosyal araştırmaya Türkiye’de öncülük ettiklerini belirtmeliyiz. (Güngör, 2019, s.37) Güngör’e göre gördüğümüz kısırlığın sebebi Türkiye’nin siyasi ve sosyal yapısı itibariyle geçirmiş olduğu değişimlerdir. Güngör bu durumları ayrı birer inceleme konusu olarak görmektedir ve meseleyi burada sonlandırmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜŞÜNCE VE KÜLTÜR

DÜŞÜNCE VE KÜLTÜR BUHRANIMIZ VE TÜRK DİLİ

İkinci bölümün ilk ana başlığında Güngör, düşünce ve kültür dünyamız özellikle dil ve eğitim meseleleri açısından ele almaktadır. Dil meselesini tefsir ederken daha çok "dilde tasfiyecilik" hareketinin kültür dünyamızda açtığı yaralardan bahseden Güngör'ün onun bu tefsiri; dil ve kültür, dil ve düşünce arasındaki münasebetlere dair birtakım teknik bilgi verme ve tartışmalara zemin teşkil edebilecek iddialardan mümkün mertebe uzak durduğunu belirtmek gerekir. Dilin tasfiyesini kastederek serdettiği şu cümleler, konunun ehemmiyetini vurgulaması açısından son derece manidardır:²

"Bu dile bakılırsa, Türk milletinin mazisi Cumhuriyet'e kadar bile dayanmaz. Türk milleti her on yılda bir hafızasını kaybeden bir hasta durumuna düşürülmüştür. Bu dil hareketinin altında Milliyetçilik duygusunun bulunduğu söyleniyorsa ki gençlerimizin çoğu maalesef böyle zannetmekte ve bu duygulara kapılmaktadır, bu herhalde Türk milliyetçiliği olamaz. Çünkü millet olmanın en bariz vasfı insanları zaman ve mekân içinde birleştiren ortak noktaların bulunmasıdır. Dili tasfiye edenler, henüz rejimi de sımsıkı ellerinde tuttukları bir zamanda uydurmacılık yerine mesela mevcut Batı dillerinden birini resmi dil olarak kabul etseler, bütün yeni nesilleri o dille yetiştirmeye çalışsalar, belki bu kadar vahim bir kültür buhranı içinde olmazdık" (Güngör, 2019, s. 45).

Güngör, bu başlığın sonunda bugünün Türkiye'sinde akademisyen kadrosunun, büyük çoğunluğuyla, daha önceki nesil ayarında bir başarı gösteremediğini söylemektedir. "Bizim hocalarımız bizden daha parlak insanlardı ve bu üstünlüklerinin en büyük sebeplerinden biri sağlam bir dil bilmeleri, bu dilin verdiği bir kültür temeli üzerinde yaratıcı faaliyete girişmeleriydi" şeklinde ifade etmektedir.

MİLLİ EĞİTİMİMİZDE EĞİTİCİ VE ÖĞRETİCİ OLARAK İNSAN - EĞİTİM DEDİKLERİ

Eğitim konusunda, özellikle "insan" faktörü üzerinde duran Erol Güngör, bu çerçevede Türkiye'deki öğretmen meselesi ve din eğitimi konularına yönelik görüşlerini de dile getirme imkânı bulur. Sosyal değişimin az olduğu dönemlerde, öğretmenlerin esas görevinin,

---

² YILDIZ, H. (1998). Erol Güngör'ün Hayatı ve Eserleri. *Erol Güngör'ün Anısına Armağan, Ahmet Sevgi (Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, (1), 15-23.

geleneği mümkün olduğu kadar noksansız bir şekilde muhafaza etmek ve onu yeni nesillere aktarmak olduğuna inanan Prof. Güngör, din eğitimi meselesinin ise ideolojik plandaki tartışmaların dışında ele alınıp ülke gerçekleri açısından değerlendirilmesi gerektiğini savunur.³

Güngör'ün eğitimle, milli bir eğitimle ilgili sözleri dikkat çekicidir: “Bir ülkede milli eğitimin esasları bir devlet politikası halinde tespit edilmedikçe, öğretmen karanlık orman içinde yol bulmaya çalışan bir insan olmaktan kurtulamayacaktır.” (Güngör, 2019, s.54)

VİCDAN HÜRRİYETİ, KADIN HAKLARI VESAİRE

Güngör, “Vicdan Hürriyeti, Kadın Hakları Vesaire” başlıklı yazısında “Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan kıyafet talimatnamesi sonrasında başlayan tartışmanın sebebi olan başörtüsü yasağını işler.”⁴

Güngör yazısında, kıyafetin vicdan hürriyeti ile olan ilgisine değinir ve şunları söyler: “Vicdan hürriyeti sadece bir demokratik rejim gereği değildir, çok sağlam bir ilmî dayanağı vardır. Bir başka deyişle, nerede ilim zihniyeti varsa orada vicdan hürriyeti vardır. Çünkü ilmî düşünce hakikate yaklaşmanın bir yoludur ve bu yol ne tek doğru yoldur ne de kesin hakikatin anahtarıdır. Bu başörtüsü tartışmasında her iki tarafta da hissi davranışlar, hissi yorumlar ağır basmaktadır. Kız çocuklarımız başlarını örtmekte ısrar ederse onların veya velilerinin ‘başlarının gideceğini’ söylemek hangi hukuk ve vicdana sığar. Diğer taraftan birçok genç kızımız vicdanlarına aykırı bir hayata zorlanmaktansa tahsili bırakacaklarını, esasen yeni kıyafet talimatnamesinin de bu maksatla hazırlandığını söylemektedirler. Biz onların da biraz insafsız düşündükleri kanaatindeyiz. Gerçekten bugün başlarını örten yüzbinlerce genç kızımız vardır, bunların diploma almaktansa vicdanlarının sesini dinlemeyi tercih edecekleri de muhakkaktır. Güngör, bazı idarecilerin İslâmî inançları uygulamak isteyen kızlarımızın elinden tahsil hakkını almak üzere bir kıyafet nizamnamesi hazırladıklarını söylemek haksızlık olur, der. Hele kadın haklarının baş konulardan biri olduğu şu günlerde Türk kızlarına karşı böyle bir şey düşünüleceğini hiç zannetmiyorum” (Güngör, 2019, s. 62 – 63) diyerek yazısını tamamlar.

DİN EĞİTİMİ

---

³ YILDIZ, H. (1998). Erol Güngör'ün Hayatı ve Eserleri. *Erol Güngör'ün Anısına Armağan, Ahmet Sevgi (Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, (1), 15-23.

⁴ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

Güngör, “Din Eğitimi” başlıklı yazısında din ve ahlâk eğitimindeki sıkıntıları ele almaktadır. Aslında okullarımızda dini eğitimin verilmesi büyük kitlelerin arzusudur. Kamuoyunun talebi ve siyasî iradenin kararıyla 12 Eylül 1980 sonrası orta öğretimimizde din ve ahlâk dersleri zorunlu olarak okutulmaya başlar. Bilindiği gibi eskiden beri din ve ahlâk eğitim ve öğretiminde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bugün Türkiye’de hâlâ din eğitiminin lâikliğe aykırı olduğunu ileri sürece kadar dar kafalı, cahil ve mutaassıp (benimsediği fikir ve inanışa aşırı derecede bağlı olup başka düşünce ve inanca hak tanımayan, yenilikleri kabul etmeyen, bağnaz) çevreler mevcuttur dedikten sonra Güngör, “Din derslerini kimin okutacağı” meselesinin önemine vurgu yapar. ⁵Burada bir meseleye dikkat çeker. Güngör’e göre eğitimin başlıca prensiplerinden birisini, öğretmenlerin okutacakları dersi bizzat okumuş ve onu kendi öğrencilerinden daha üst seviyede kavramış olmaları olduğunu ifade etmektedir. Öğretmen okulunda din dersi okumayan birinin mezun olduktan sonra o dersi okutması pek mümkün değildir. Ardından dinî eğitimin Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar kuvvetli bir şekilde verildiğini, ancak sonraki zamanlarda din eğitiminin aile mesuliyetine terk edildiğini, dolayısıyla dinî eğitimde bir kopukluk meydana geldiğini söyler.

Güngör, “din gibi fevkalâde nazik bir meselede büyük kitlelere nasıl hitap edileceği iyi kestirilmediği takdirde fevkalâde mahzurlar doğabilir. Üslûptaki en ufak nüansların bile büyük mana farklarına ve değişik reaksiyonlara sebep olabileceği göz önünde tutulursa, eğitimi veren ile alan arasındaki bağlantıyı çok dikkatli hesaplamak gerekir” (Güngör, 2019, s. 68 - 69) şeklinde çözüm önerilerinde bulunur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI KÜLTÜR – MİLLİ KÜLTÜR

CUMHURİYET DEVRİNDE TÜRKİYE’NİN KÜLTÜR POLİTİKASI

Bölümün üçüncü ve son alt başlığı “Yabancı Kültür – Milli Kültür” üzerine yazılmış yazılardan oluşmaktadır. Güngör, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kültür politikasının, kuruluşundan bugüne kadar, iki ana kaynağı olduğunu ifade eder. Birincisi Cumhuriyet’ten önce başlayan ve onunla birlikte devam eden “Milliyetçilik”, ikincisi ise yine Cumhuriyet’ten önce başlayan ve onunla birlikte devam eden “Batılılaşma” politikasıdır.

Düşünürümüz, cumhuriyet devri kültür politikalarını;

---

⁵ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

- a) 1923 – 1938 Atatürk,
- b) 1938 – 1946 Tek Parti,
- c) 1946 ve sonrasını, Demokrat Parti ve Çok Partili dönemler olarak ele almıştır.

Erol Güngör, bu dönemlerin kültür politikalarının belirleyici akımları olan Batıcılık ve milliyetçilik akımlarının tahliline geçmeden önce, Osmanlıdan Cumhuriyete giriş sürecini ve bu dönemin zihni-fikri oluşumunu şöyle değerlendirmiştir: ⁶“Batılılaşma siyasetinin temelinde Türk devletinin Batı karşısında yenilmesi ve devamlı gerilmesi vakası yatar. Başka bir deyişle Batı medeniyetinin bizi yenmesi devletin siyasi ve askeri yenilgisi şeklinde görülmüştür. Devletin gerilmesi süratini artırdığı ölçüde Batılılaşmanın sürati de artmıştı. Bu itibarla Cumhuriyet devrinin başlarında Batı kültürüne o zamana kadar rastlanmayan bir açılmanın görülmesi yadırganamaz. Çünkü Cumhuriyet Batı karşısında o zamana kadar görülmemiş bir büyük yenilginin hemen arkamdan kurulmuştur.” (E. Güngör, 2019, s. 79)

Erol Güngör, cumhuriyeti kuran kadronun, ikinci meşrutiyet inkılâbını yapan neslin ayakta kalanları olduğunu belirttikten sonra bunların meşrutiyet devrinin üç büyük fikir akımından önemli ölçüde etkilendiklerini ifade ederek Ziya Gökalp’in ⁷“Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak” adlarını verdiği bu milliyetçilik, İslamcılık ve Batıcılık cereyanları içinden bir tanesi, siyasi bir realitesi kalmadığı için Cumhuriyetle birlikte gücünü tamamen kaybetti. Türkiye artık İslam dünyasının lideri değildi; o dünyayı yıkan Batılılar karşısında bağımsız bir devlet hüviyeti ile ortada kalabilmesi de İslamcılık fikrini tamamen bırakmasına bağlı görünüyordu. “Kaldı ki, cumhuriyetin hilâfet ve saltanat rejimine bir anti tez gibi ortaya çıkması, onun kendinden önceki rejimi ve o rejimle bir tutulan, siyaset tarzını reddetmesi gerektiriyordu. Böylece ikinci meşrutiyet inkılapçıların yürütmek istedikleri üç görüşten Cumhuriyetçilere sadece ikisi kalmıştı: Batıcılık ve Milliyetçilik” (E. Güngör, 2019, s. 80)

Milliyetçilin hangi fikri temellere oturtulacağı, hangi uygulamalarla yürütüleceği, cumhuriyet inkılapçıların kültür politikası çok belirgin bir şekilde burada ortaya çıkmaktadır. “Milletimizin esasları nelerdi ve devlet Türk Milleti’nin nasıl bir kültür içinde yetişmesini istiyordu? Bu sorunun cevabı elbette tarihte aranacaktı. Şu halde Türk’ün milli hüviyetini ortaya

---

⁶ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

⁷ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

çıkarmak üzere tarihe yeniden bakmak ve onu yeniden yorumlamak gerekiyordu.” (Güngör, 2019, s. 81)

İlk dönem olan Atatürk Döneminde (1923 – 1938), devlet eliyle sürdürülen resmi Batılılaşma anlayışının yanında, halkçılığın ve asra damgasını vuran milliyetçiliğin söz konusu bu kültür politikasında belirleyici olduğu, tarih ve dil meselelerine yönelik çalışmaların da işte bu perspektifle hareket edildiği için ele alındığı kaydedilir.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde İslamla kaynaşmış bir milliyetçilik anlayışı hâkimken daha sonra Türkçü bir milliyetçilik anlayışının kültür politikasının esasını oluşturduğunu görüyoruz

“Türkler insanlık tarihinin en eski topluluğunu teşkil etmiş, medeniyetin ilk ve en büyük örneklerini vermişlerdir. Ziraat ilk defa Türkler tarafından bulunmuş ve yayılmış, at Türkler tarafından ehlileştirilmiş, başlıca madenler Türkler tarafından işlenilmiş, kısaca yerleşik medeniyetler ve devletler kurmuşlardır.” (E. Güngör.2007, s. 81 - 82)

Türkler böyle medeniyetler ve imparatorluklar kuran bir millet iken, sonradan Anadolu yarımadasına sıkışıp kalmış, fakir ve ilkel bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Cumhuriyet inkılâpçıların kanaatine göre, bunun sebebi Türklerin Osmanlılar zamanında ilim ve fen yolunu bırakıp dinle uğraşmaları, softaların ve cahil padişahların elinde esir olmalarıdır. Şimdi Türk Milletinin onların elinden kurtulduğuna göre, artık medeniyet ve irfan yolunda büyük adımlar atmanın zamanı gelmiştir. Bu adamlar neler olmalıdır?⁸

“Öncelikle din devlet hayatından çekilmelidir. Dinin bir vicdan işi olduğu anlatılmalıdır. Dinin bu şekilde ele alınması, her şeyden önce dinle ilgili kurumların millet hayatında etkili olmasını önlemek demektir. Özellikle bu konuda millet uyandırılmalı, Türk milletinin karakterinde Cumhuriyet rejimi olduğu anlatılmalı ve eğitiminde mutlak surette laik yani dini unsurlardan temizlenmesi lazımdır. Bunun için de cumhuriyet ideallerine inanan öğretmen yetiştirilmeli ve eğitimin mutlak idare ve kontrolü devlette olmalıdır.” (E. Güngör, 2007: s.93)

Bütün bu hususlar, batıcılık ve milliyetçilik adına inkılâpçı kadronun aldıkları tedbirlerdi.

İkinci dönem olan 1938 ile 1946 yıllarını içine alan ikinci dönemde, ilkin nazaran Milliyetçilik tarafının kısmen törpülenerek Batıcılığın ön plana çıkartıldığı bir yapıdan

---

⁸ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematiğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

bahsedilebileceği vurgulanır. Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan bu dönemde, Atatürk devrinin en belirgin vasfı olan milliyetçilik eski hararetini kaybetmiş ve batıcılık ön plana geçmişti. 1923-38 yıllarının milliyetçiliği büyük ölçüde o devrin siyasi ve sosyal şartlarının ve imkânlarının etkisi ile şekillenmişti. İlmî bakımından yanlışlarla doluydu, heyecana ve propagandaya, slogancılığa fazla yer veriyordu.

“Atatürk'ün ölümünden sonra bir taraftan milliyetçilikten hümanizme doğru bir açılma, bir taraftan da milli kültürün ihmal edilmiş veya reddedilmiş taraflarının işlenmesine imkân verme yönünde iki ayrı gelişme görüldü. Böylece bir yandan Batı klâsikleri çok sayıda ve süratle Türkçeye çevrilirken, öbür taraftan da Türk-İslâm kültürünün bazı temel eserlerini ve müesseselerini yeniden ortaya çıkarmaya başladılar. (E. Güngör, 2007: S.100)

Klâsikler hareketi, Batı medeniyeti hakkında yeni bir anlayış getiriyordu. Bugünkü Avrupa medeniyetinin temeli Yunan-Latin kaynakları olarak gösteriliyordu. Bu hareket, Türkiye'de Batı kültürünü yerleştirme yolunda Atatürk inkılapları kadar radikal bir tavrın eseri idi. 1938-46 devrinin hümanizması devletin bütün kültür ve eğitim müesseseleriyle desteklenerek yayıldı. Bu dönemde bazı Arapça ve Farsça yazılı eserlerden yapılan tercümeler de yapılmıştır ama içlerinde Türk-İslâm Kültürünün klâsikleri yoktu. (E. Güngör, 2007: S.101)

Üçüncü dönem olan 1946'dan sonra Demokrasi ve Çok Partili Dönemler, Türkiye'de çok partili hayata geçildikten ve seçimler yapıldıktan sonra hükümet, İslam Ansiklopedisi'nin Türkçe yapılmasına karar vermiş, İmam-Hatip okulları ve İlâhiyat Fakülteleri açılmıştır. 1950 seçimlerinden yani demokrasinin girişinden sonra ise hükümetlerin milli kültüre karşı Batı kültürü politikası inkılapçı karakterini kaybetmiştir. Kültür faaliyetleri büyük ölçüde serbest kuruluşlar eline geçmiştir. Demokrasi ile inkılapçılık bir arada yürütülememiştir.

Demokrat Parti, kendisinden önce devlet eliyle yürütülen hümanizma politikasını büyük ölçüde sınırladı. Batı klasiklerinin yayını azalttı. Dildeki keyfi uydurmacılık cereyanı artık devlet politikası olmaktan çıktı. Fakat bu on yıllık dönemin esas karakteri genel bir kargaşalıktan ibaretti denilebilir. (E. Güngör, 2007: S.101) Bu dönemde inkılapçıların milli kültür anlayışı ile milliyetçilerin görüşleri devlet kuruluşlarında yan yana temsil edildi.

1960 yılında yapılan 27 Mayıs darbesinden sonra “Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün kurulması ve yaptığı ilmi çalışmalar için devletten destek görmesi büyük bir adım olmuştur.

Erol Güngör’e göre, 1964 – 1971 yılları arasında Türkiye’nin resmi kültür politikası başlıca şu esaslardan hareket edilerek düzenlenmiştir:⁹

“Türkler Batı medeniyetine girme yolundan hiçbir şekilde ayrılmayacaklardır. Ancak, batılılaşma hareketimiz hiçbir zaman milli bir hüviyet taşımamıza engel olmamalıdır. Bu milli hüviyet milli tarihin mahsulüdür. Milli şuur, milli kültür eserlerinin tanıtılması yolu ile verilmelidir.” (E. Güngör, 2007: S.102) Bu sebeple bir taraftan Türk kültürünün kaynak eserleri yayınlanırken bir taraftan da Batı medeniyetinin Türkiye’deki modernleşmeye yardımı olacak temel ilim ve fikir eserlerine devlet hiçbir kâr gayesi düşünmeden yayınlarak Türk okuyucusuna ulaştırmak için gayret sarf etmiştir. Bu kitaplar Türk halkının konuştuğu “Yaşayan Türkçe” ile kaleme alınacaktır. Bu maksatla 1965’te hazırlıklarına başlanan “Bin Temel Eser” serisi ortaya çıktı. 1965’te atılan bu adım şekil olarak sonraki hükümetler tarafından da benimsenmiş, ancak muhtevası her iktidarın kendi görüşüne göre değişmiştir. ¹⁰

Türkiye artık işgalden yeni kurtulmuş, aydınlarının çoğunu cephede şehit vermiş, yoksul ve içine kapalı bir ülke değildir. Milliyetçiliğimiz artık “Yaşasın” ve “Kahrolsun” sloganları etrafında toplanan bir duygu yığını değildir. Bu yüzden yabancı kültürlerle sırtımızı çevirmediğimiz gibi, kendi kültürümüzü onlara göstermekten de çekinmiyoruz. Batılılaşma anlayışımızda oldukça makul sınırlar içine girmiş bulunuyor. Şimdi hiçbir siyasi iktidar kendi istediği ve beğendiği şeyleri sırf batıda böyle olduğu için kabul ettirmeye kalkmıyor, artık “batı” ile “medeniyet” kavramları birbirinin aynı değildir. (E. Güngör, 2019, s.92)

Sonuç olarak, “kültür politikalarımızın eski hatalardan önemli ölçüde arınmasında olduğu gibi bundan sonra da daha rasyonel ve ilmi bir plâna sokulması da, demokratik rejim sayesinde mümkün görülmektedir.” (Güngör, 2019, s. 92)

ELLİ YILIN ÇOCUKLARI

Dünyada çocuk bayramı olan tek ülke Türkiye’dir. Bu bayramda çocuklar ilerde alacakları mevkilere sembolik olarak oturtulur ve kendilerine ne kadar önemli kişiler oldukları anlatılmaya çalışılır. Üstelik bu bayram Türkiye Cumhuriyeti’nin belki en manalı gününe parlamenter idaresinin kuruluşuna rastlamaktadır. (Güngör, 2019, s. 93)

---

⁹ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

¹⁰ YALÇIN, E. " Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı" Üzerine. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

Okullarda çocuklara esas itibariyle Milli bir terbiye verilmektedir. Bu terbiyenin esas unsurları vatan, bayrak, hürriyet gibi kavramlar oluştuyordu. Ayrıca çocuk mümkün olduğu kadar serbest bırakılacak, kendi kabiliyetlerini geliştirmesi için ona imkân verilecekti. Dikkat edilirse, bu anlayış o zamanın hürriyetçi havasına son derece uygun düşüyordu. (Güngör, 2019, s. 94)

Meşrutiyetten Cumhuriyete geçiş sırasında milli devlet fikri günün şartlarıyla iyice kuvvetlenmiş olduğu için, çocuk terbiyesinde bu gelişmenin etkileri daha çok hissedilmeye başladı. Atatürk'ün şu sözleri son derece dikkat çekicidir:

“Efendiler medeni ve asri bir içtimai (cemiyetle ilgili, sosyal) heyetin ilim ve irfan yolunda yalnız bu kadarla iktifa (önündeki örneğe uyma, arkasından gitme) edemeyeceği şüphesizdir. Milli dehanı (konuşan ağız) inkişafı (gelişme, açılma) ve bu sayede layık olduğu medeniyet mertebesine yükselmesi bittabi (elbette) ali meslekler erbabı yetiştirmek ve milli harsımızı yükseltmekle kabildir (mümkün, olabilir)... Efendiler, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine ve milli ananelerine düşman olan bütün anasırla (unsurlar, bir topluluğu meydana getiren zümreler) mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel (uluslararası) cihan vaziyetine göre böyle bir cidalin (savaş, kavga) istilzam (gerekirme, icap etme) eylediği ruhî unsurlar ile mücehhez olmayan (donatılmış, donatılmış olmayan) fertler ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur.”

Atatürk'ün bu fikirleri Cumhuriyet devrinin bütün eğitim hayatına hâkim olmuş, arada bazı kesikliklere rağmen Türkiye'de milli kültür esasına göre bir çocuk terbiyesi esas tutulmuştur. Hedefe ulaşabilmek için dört esas prensip ortaya konuyordu:

1. Milliyetçi, halkçı, inkılapçı, laik cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek.
2. bütün vatandaşları ilk tahsilden geçirerek herkese okuma yazma öğretmek.
3. bütün tahsil derecelerinde yeni nesilleri pratik ve özellikle iktisadi hayatta işe yarar bilgilerle donatmak.
4. Dünya veya ahiret cezalarına dayanan bir sosyal ahlak yerine “hürriyet” ve “nizam” ın uzlaştırılmasına dayanan ahlâkı hâkim kılmak.

Bu prensipler bütün tahsil kademelerinde ve özellikle ilkokullarda uygulandı.

Güngör, ayrıca çocuk yayınlarının çocukların gelişiminin ve çocuk düşüncesinin özelliklerinin hiç hesaba katılmadığını ifade etmektedir.

Tevfik Fikret'in "Sis" şiirinde geçen "kimsesiz avare çocuklar" ifadesinde de olduğu gibi Güngör'e göre, bütün kargaşalıktan en zararlı çıkanlar çocuklardır.

TAŞER'İN EN BÜYÜK HİZMETİ - TAŞER'İN AYDINLATTIĞI DÜNYA

Erol Güngör bu iki yazısında Dünder Taşer'den bahsetmektedir. Öncelikle kısaca Dünder Taşer hakkında bilgi vermek gerekirse, Dünder Taşer, 1925 yılında Gaziantep'te doğmuştur. Millî Birlik Komitesi üyesi, emekli kurmay binbaşı ve yazardır. Milliyetçi Hareket Partisi ideologlarındandır. 1965 yılında Alparslan Türkeş, Muzaffer Özdağ, Rıfat Baykal, Numan Esin, Ahmet Er ile birlikte, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne katılıp aktif siyasete başladı. Ölünceye kadar Milliyetçi Hareket Partisi'nde Alparslan Türkeş'ten sonra ikinci adam konumundaydı. Komünizm'e karşı olarak birkaç arkadaşıyla birlikte Ülkü Ocakları'nı kurdu. 1972 yılında Ankara'da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda vefat etti.

Taşer, Milli Hareket, Töre ve Devlet gibi dergilerde yayımladığı yazılarını "Mesele" adlı kitabında toplamıştır. Ayrıca Dünder Taşer hakkında, Nevzat Kösoğlu'nun "*Dünder Taşer*" adlı, Ziya Nur Aksun'un "*Dünder Taşer'in Büyük Türkiye - Osmanlı Devlet Anlayışı*" adlı eserler vardır.

Kendisi gibi erken vakitte kaybettiğimiz değerli fikir adamı ve tarihçimiz Ziya Nur Aksun'un Dünder Taşer'in fikir ve ruh dünyasını yansıtan veciz bir tarifi vardır: "Ona bu çok yüksek devlet ve millet idrak ve şuuru ile *'fenâ fi'd-devle ve'l-mille'* (devlet ve millet kavramında erimiş olma) olmuş büyük *'recül-i dava'* demek daha doğrudur. Evet, devlet ve millet mefhumlarında erimiş; bunlardaki sırlara ermiş adam: Bir devlet ve millet velisi."¹¹

Dünder Taşer, Türk milliyetçilerinin gözünde her zaman farklı bir yerde olmuştur. Kırk yedi yıllık hayatı Türk milletinin 140 yıldır karşı karşıya olduğu "cezri" (köklü) bitirmek ve "med" i başlatmak mücadelesi içinde geçmiştir. Tabii ki bu yolda yalnız değildi. Dünder Taşer denince akla gelen ilk isim nasıl Alparslan Türkeş ise, Alparslan Türkeş denince de Dünder Taşer'dir. Türkeş ve Taşer birlikteliğinde ismi konulmayan bir iş bölümü var gibidir. Türkeş liderlik vasfı ve karizması ile gençliği hareketin etrafına toplarken, Taşer engin tefekkürü ile gençliğin yetişmesine eğilmiştir.

---

¹¹ GÜRGÜR, N. (2021). Dünder Taşer: Milliyetçi Hareketin ve Fikrin Bilgesi, Türk Ocakları internet sitesi.

Dündar Taşer, olayları tahlil ederken geniş bir tarihi perspektiften çözümlemelere gider. Böylece hadiseleri daha anlaşılır kılarken, dinleyiciye tarih şuurunu aşılar. “Bir milletin, milli telakkisi, onun tarihi seyri içinden çıkar” diyen Taşer için bu tarihi seyir önemlidir ve Türk gençliğine anlatılmalıdır. Bu tarihi seyir içinde Osmanlı’nın ayrı bir yeri vardır. Taşer’e göre daha önceki kurulan devletler Osmanlı’yı vücuda getirmek için yapılmış tecrübelerdir. O’na göre Osmanlı, “...Bu İmparatorlukların sonuncusu, bugüne kadarki tarihin kaydedebildiği en kudretli, en adil, en azâmetli (büyük, ihtişamlı, haşmetli, muhteşem.) bir varlıktır.”

Taşer’i bir kelime ile ifade edecek olsaydık o “devlet” olurdu. O’ndaki devlet telakkisi Osmanlı’dan kalma bir deyimle vücut bulur: Fena fi’-d-devle. Yani devletle bir olmuş, devletle bütünleşmiş. Taşer’de devlet ve bayrak asli unsurdur. “Nitekim bayrak nereye gidiyorsa, Türk de oraya gidiyor. Bayrağın dalgalandığı, yâni devletin hâkim olduğu yerde yaşayabiliyor.” Ona göre Osmanlı Devlet anlayışı cihanşümul (evrensel, dünyayı kaplamış, dünya çapında) bir senteze ulaşmıştır.

Taşer’in “meselesi” sadece tarih ve devlet anlayışı değildir; devleti oluşturan ve onun anlayışını şekillendiren unsurlar da ilgi alanına girer.¹² Taşer’e göre Türk milleti için en büyük, en önemli müessese devletti. Bu yüzden milletimiz tarihin hiç bir devrinde devletsiz kalmadı, yoksa millet de kalmazdı. Bu zihniyet Osmanlı Türk’ünün dilinde şu düstur halinde ifadesini bulmuştur: Din-ü devlet, mülk-ü millet. Taşer’de devletin millettten, vatandan ve dinden farkı yoktur, çünkü devlet gidince bunlar da gider görüşündedir. Saadetimizin anahtarı kuvvetli bir devlete kavuşmak, felaketimizin kaynağı ise başka hevesler uğrunda devletin kudretine zaaf (irade zayıflığı, dayanamama) getirişimiz olarak görür (Güngör, 1986: 137). Taşer’de devlet anlayışı milliyetçiliğinin ve tarih şuurunun da bir sonucu olarak oldukça yüksektir.¹³

Güngör’e göre Taşer, gençlere iki şey öğretti. Birincisi Türk tarihinin yeni bir yorumu, ikincisi bu tarih içinde çağdaş Türk gençliğinin yeri ve vazifesi. Başarısının fikri bakımdan sırrı işte bu noktada yatar. Onun getirdiği yorum şimdiye kadar milliyetçilikte ihtilaf konusu olan büyük noktaları bertaraf etmiş, herkesi birleştirmişti. (Güngör, 2019, s. 109)

Erol Güngör Taşer’in fikirlerinin yanında şahsiyetine ait vasıfları hesaba katmazsak onun başarısını açıklayamayacağımızı ifade eder. Kendisine görmek imkânını bulamayan gençler işte bu yüzden onun yaptığı işi kolaylıkla anlayamayacaklardır. Taşer bizim

---

¹² ŞAHİN, İ. Yeniçağ gazetesi, 2013.

¹³ TOPRAK, E. (2020). Dündar Taşer’de Milliyetçilik ve Milli Hâkimiyet Düşüncesi . *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 65-84.

tarihimizdeki “Veli” ve “Alp” tiplerinin her ikisinin özelliklerini de üstünde taşıyordu. (Güngör, 2019, s. 109) Güngör, böylece Taşer’in önemini ve değerini ortaya koymaktadır.

Bugün Türkiye’de istikbalimizin temeli ve garantisi olan bir milliyetçi gençlik kitlesi vardır. Bu gençlik her türlü iftiranın, en akla gelmez şirretliklerin karşısında tarihi misyonunu yerine getirmek üzere dimdik yürüyor. Gönlü yabancı topraklarında, vicdanı yabancı ellerde değildir. Sadece Türk milletini düşünüyor, onun felâketine ağlıyor, onun saadetine seviniyor, onun imanını taşıyor, onun büyüklerini rehber ediniyor ve hepsinden ötede, hiç parçalanmadan yürüyor. Bu yüzden bu gençlik Türk milletinin gözbebeği, bugünün ve yarının en büyük teminatıdır. Ölümü hiçe saydığına göre, milletini selamete çıkaracak azmi ve kudreti taşıyor demektir.

Bu yapının en büyük mimarının aziz hatırası önünde bir defa eğilelim. O bir manevi yapı kurdu. İnsanların fikirlerini ve gönüllerini birleştirdi. Bu da her türlü maddi yapıdan daha güçlüdür. (Güngör, 2019, s.110)

Güngör Taşer’i, bizim yakın tarihimizde en çok Yahya Kemal’e benzetmektedir. İşin asıl hayret verici tarafı, Yahya Kemal’in Türk kültür ve medeniyetine ait değerleri kendi hayatında yaşamış, yani o medeniyeti görmüş adam olmasına karşılık, Taşer Türkiye’de Batının nefeslerini her an ensemizde hissettiğimiz bir dönemde doğup büyümüştü. Buna rağmen biz onu dinlerken karşımızda tarih sayfalarından çıkmış bir adam var zannederdik. Bu tarih Türklüğün bütün tarihi idi ve sanki Taşer’in şahsında bize öz halinde sunuluyordu. Onu dinlerken ruhlarımızın yükseldiğini hissediyorduk.” (Güngör, 2019, s. 116)

Gaziantep’in bir köşesinde böyle bir çocuğun çıkararak şehirde velvele koparıp ruhları tutuşturacak bir güce sahip olması, Türk milletinin engin kudretinin örneklerinden sadece bir tanesidir. Taşer onun mütevazı bir ferdi olmaktan en büyük saadeti duyacak kadar bu milleti seviyordu. Aziz arkadaşımız Ziya Nur bir gün onun için “fena fi’l-mille” tabirini kullanmıştı. Tıpkı tasavvufun fenafillah mertebesi gibi, Taşer de kendi varlığını millet içinde eritmiş, fakat aynı zamanda içinde eridiği bütünü hakkıyla temsil eder hale gelmişti. (Güngör, 2019, s.117)

Erol Güngör, Dündar Taşer’in önemini ve değerini ortaya koymaktadır. Taşer, bir âlimin dikkati ve titizliğini, bir sanatkârın zarafetini, bir velinin ıstırabı kendine saklayıp sevgi ve şefkati başkalarına sunan diğerkâmlığını, bir Türk köylüsünün karşısındakini küçülten tevazuu ve mahcubiyetini, bir Osmanlı paşasının vakar ve azametini kendinde toplamıştır. Bütün bunları nefsinde toplayabilmesini mutlaka yukarılardan bir kaynaktan ilham alıyor

¹⁵ GÜNGÖR, E. “*Türk Kültürü ve Milliyetçilik*”. İstanbul 1975, sf. 132 (“Dündar Taşer’in Büyük Türkiye’si” yazısı).

meselelerde farklı düşüncelerini müsamaha ile karşılamalıyız. Milli birliğin fikir temellerini işlemek ve birlik şuurunu kuvvetlendirmek en büyük vazifemiz olmalıdır. (Güngör, 2019, s.127)

YABANCI KÜLTÜRLER KARŞISINDA MİLLİ KÜLTÜR

Hadiseleri objektif olarak değerlendiren Erol Güngör'ün "Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür" başlıklı yazısı üzerinde durulması gereken tespitleri ihtiva etmektedir. Ona göre milli kültür ve yabancı kültür diye birbirinden tamamen ayrı, bağımsız mevcudiyetlerden bahsedilemez. Zira hiçbir kültür, başkalarıyla temastan ve onların etkisinde değişmemekten müstağni (İhtiyaç ve eksiklik duymayan, elinde olanla yetinen (kimse), tok, doygun) değildir. Bu itibarla "kültürün devamlı değiştiğini kabul ediyorsak, o zaman, bütün zaman ve mekânlar için geçerli bir 'milli kültür şeması' çizmenin doğru olmadığını da kabul etmeliyiz" (s.130) diyen Erol Güngör, Türk milli kültürünün devamlı münasebette bulunduğu kültürlerden ne gibi tesirler aldığını, onlara neler verdiğini, aldıklarının kendi bünyesinde ne gibi değişmelere yol açtığını düşünmenin, kültürümüz açısından daha isabetli neticelere ulaşılması bakımından önemli olduğu görüşünü savunur. Bu arada yapılması gereken bir şey daha vardır ki, o da Batılılaşma hareketi karşısındaki tutumun netleştirilmesidir. " ... Aydınlarımızın Batıcı olanları kadar muhafazakâr görünenlerinde de ortaklaşa kabul edilen nokta, eski medeniyetimizin yetersizliği, yenisinin ise bir türlü alınamayışdır. Hâlbuki bizim burada anlatmaya çalıştığımız düşüncede, bizzat bu Batı medeniyeti denen şeyin bir sorguya çekilmesi ve eski medeniyetimizle ilgili harcıâlem (herkese göre olan) görüşleri bir tarafa bırakıp onu yeniden değerlendirme gereği üzerinde ısrarla durmak" gerekmektedir.¹⁶

Milliyetçiliğin en belirgin tarafı, millete onu başkalarından ayırt eden bir hüviyet verme gayreti olmuştur. Bu yüzden milliyetçilerin Türkiye’de bir milli kültür yaratma ve geliştirme gayretleri Batı’ya benzemekten ziyade yerli olan unsurlar üzerinde durmak şeklinde olmuştur... Kültürün en büyük meselesi kendini devam ettirmek, yani kendini taşıyan ve geliştiren insanlara sahip olmaktır. Bu bakımdan farklı kültür anlayışlarına sahip bulunan gruplar asıl kavgayı yeni nesillerin hangi kültürle yetiştirileceği konusunda verirler. Bizde yabancı kültür ve milli kültür mücadelesi bütün şiddetiyle bu sahada sürmektedir. (Güngör, 2019, s.138)

Güngör, milli kültür davasını Batılılaşmanın bir gereği olarak sayabileceğimizi söylemektedir. Ona göre bizim örnek aldığımız Batı ülkeleri milli kültür esasına göre

---

¹⁶ YILDIZ, H. (1998). Erol Güngör’ün Hayatı ve Eserleri. *Erol Güngör’ün Anısına Armağan, Ahmet Sevgi (Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, (1), 15-23.

kurulmuşlardır; kültür sahasındaki faaliyetlerin büyük bir kısmı da yeni nesilleri bu kültürün temel kıymetleriyle yetiştirmektir. O kadar ki, bu ülkelerde bütün ilk ve orta tahsilin ana gayesi topluma yeni giren büyük kitlelere ortak değerler vererek bir şekil kazandırmak, kısacası iyi insan ve iyi vatandaş yetiştirmektir. Bu değerlerin tespiti, işlenmesi ve aşılması ise yüksek seviyede eğitim ve ihtisas görmüş seçkin gruplara düşen bir vazifedir. İşte batıdaki kültür hayatının bu karakteristiğine dikkat edilecek olsaydı, batıcılık ve Türkçülük arasındaki tartışmaların çoğunlukla yanlış temele dayanan yersiz çatılmalardan ibaret olduğu görülürdü.

Sonuç olarak, milli kültürümüze yabancı kültürler karışışında bağımsız ve itibarlı bir şahsiyet kazandırmanın birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek insanlar yetiştirmek, bu insanlardan meydana gelen araştırma kurumları ve eğitim müesseselerine her türlü resmi ve özel imkânı sağlamak, bunları yaparken de modern insanın kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek durumda olduğumuzu hiçbir zaman akıldan çıkarmamaktır. (Güngör, 2019, 142)

Erol Güngör, tarih, milli kültür ve demokrasi ilişkilerini kendisinden önceki düşünürlerimizden daha zengin bir muhteva ile yüksek düzeyde bir tefekkürle ve sosyal ilim metoduyla analiz etmiş, yarınlarımıza ışık tutan sentezlerle ulaşmış bir ilim ve fikir adamı idi. (Taha Akyol, 2006:S.105) Modernleşmeyi çok iyi incelemiş ve aynı zamanda Anadolu insanının tevazu, olgunluk, itidal, iman gibi meziyetlerine sahip bir gerçek bir aydın'dı.

Eserde Adı Geçen ve Türk Kültürü Konusunda Anılması Gereken Diğer Önemli Şahsiyetler

Mümtaz Turhan

Bilim ve düşünce adamı, profesör, akademisyen (D. 1908, Pasinler / Erzurum - Ö. 1969, İstanbul). 928'de devlet bursu ile Almanya'ya gönderilerek Berlin ve Frankfurt üniversitelerinde psikoloji öğrenimi gördü. Frankfurt Üniversitesi'nde Tecrübî Psikoloji doktorası (1934) yaptı. İkinci doktorasını İkinci Dünya Savaşı yıllarında İngiltere Cambridge Üniversitesi'nde Sosyal Psikoloji alanında yaptı. Yurda dönüşünde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne asistan olarak (1935) girdi. 1939'da doçent, 1950'de profesör oldu. 1952 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tecrübî Psikoloji Kürsüsü başkanlığına getirildi. 1962'de aynı üniversitede Tecrübî Psikoloji Enstitüsünü kurdu ve kendisi de bu enstitünün müdürlüğüne getirildi.

Mümtaz Turhan, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren toplumsal yapısı ve kültürü Batı medeniyetine yönelip değişen Türkiye’de kültür değişimleri problemini sosyal psikoloji açısından inceleyen ilk bilim adamıdır. Bu alandaki öncü araştırmasıyla “kültür değişimleri” sözünü problemin kavramsal adı olarak Türk diline katmıştır.

1960’tan sonra sağ-sol çatışmalarının şiddetlendiği yıllarda ülkenin geleceğine ilişkin kaygıları onu belki de hiç yapmak istemeyeceği bir işe, gündelik siyasete ışık tutmaya yöneltmiştir. Bilimsel yaklaşımı ön plana çıkaran bir etki odağı oluşturma gayretiyle Tarık Buğra ile birlikte çıkardığı *Yol* dergisinde yazılar yazdığı gibi “Yol’un Görüşü” başlığı altında başmakalelerden birçoğunu kaleme almıştır.

Fikirlerini söylerken ses tonundan düşünmeye devam ettiği anlaşılır ve insan farkına varmadan onunla birlikte düşünmeye başladılar. Yanındakilere, yetiştirmekte olduğu gençlere ne vatan millet sevgisinden ne ahlâktan ne de bilim zihniyetinden söz etmiş, tutum ve davranışlarıyla, düşünce biçimiyle, eserleriyle örnek olmaya çalışmıştır.

Eserleri: İnceleme - Araştırma: Kretschmer Tiplerinin Münevver Bir Türk Grubu Arasındaki Dağılışına Ait Bir Tetkik (1940), Yüz İfadelerinin Tefsirine Ait Bir Tetkik (1941), Kültür Değişimleri (1951, 2. bas., 1987), Maarifimizin Ana Dâvâları ve Bazı Hal Çareleri (1954), Köyde Yapılacak Araştırmalarda Kullanılacak Metotlar Hakkında (1957), Garplılaştırmanın Neresindeyiz? (1958), Teknik Değişimlerin Sosyal Tesirleri (1958), Atatürk İlkeleri ve Kalkınma (1964), Toprak Reformu ve Köy Kalkınması (1964), Üniversite Problemi (1967). ÇEVİRİ: Beden Yapısı ve Karakter (E. Kretschmer’den, 1942), Ergenlik ve Delikanlılık Çağı (V. Peters’den, 1944), Cemiyet İçinde Fert I-II (D. Krech-R.S. Crutchfield-E.L. Ballachey’den, 1969; Bu eserin ikinci cildi M. Turhan’ın ölümü dolayısıyla eksik kalmıştır. Kitabın 48-54 ve 357-411. sayfaları asistanı Erol Güngör tarafından tercüme edilmiştir.)

Niyazi Berkes

Toplumbilimci (D. 21 Ekim 1908, Lefkoşe / Kıbrıs - Ö. 18 Aralık 1988, Londra / İngiltere). İstanbul Erkek Lisesi (1928), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü (1931) mezunu.

Osmanlı dönemi iktisat tarihi, Osmanlı toplum yapısı ile ilgili araştırmalar yaptı. Laikliğin tehlikede olduğunu savunan yazılar yazdı. 1942’de yazdığı *Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma* adlı alan çalışması toplumbilim alanında Türkiye’de yayımlanan ilk

monografilerden biridir. Bu çalışma, sonraki birçok çalışmaya öncü ve örnek oldu. Berkes, sosyolojik çalışmalarından ziyade, bir tarih çalışması olan *The Development of Secularism in Turkey* (1964) ve bunun geliştirilerek Türkçeye aktarılmış türevi olan *Türkiye’de Çağdaşlaşma* yapıtıyla tanındı.

Eserleri: Propaganda Nedir? (1942), Siyasi Partiler (1964), Türkiye’de Çağdaşlaşma (The Development of Secularism in Turkey, 1964), Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler (1965), Arap Dünyasında İslamîyet, Milliyetçilik ve Sosyalizm (1969), Türkiye İktisat Tarihi[3] Cilt 1, Cilt 2 (1969,1970), Türk Düşününde Batı Sorunu (1975), Atatürk ve Devrimler (1982), Teokrasi ve Laiklik (1984), Unutulan Yıllar.

Nevzat Kösoğlu

Nevzat Kösoğlu, 1940 yılında Erzurum’da doğdu. 2013 yılında Ankara’da vefat etti. Türk siyasetçi ve yazardır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü mezunudur.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü mezunudur. Türk Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı başkanı. İstanbul’da gazetecilik ve hukuk tahsili yaptı. Ankara’da “Babıalide Sabah” adlı gazetede gazeteci olarak çalıştı. Yedek subay olarak askerliğini yaptıktan sonra, avukatlık mesleğinin yanı sıra “Söğüt Dergisi”ni çıkardı ve “Ötüken” yayınevinin kurucularından oldu.

Ortak bir çalışmayla on dört cilt halinde hazırlanan, Türk edebiyatının en eski dönemlerinden XX. yüzyıla kadar şiir ve nesir örneklerini toplayan *Büyük Türk Klasikleri* adlı eseri yayımladı (İstanbul 1985-2002). Bir diğer önemli hizmeti de 1990’lı yıllarda Kültür Bakanlığı’nın neşrettiği *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları* serisinin yönetimini üstlenmesidir. Bu seri, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* adıyla otuz iki cilt halinde basıldı (Ankara 1993-2005).

Kösoğlu, hayatının sonlarına kadar Türk milletinin değerlerine sahip çıkmış, onları yücelten yazılar yazmıştır. Türk’ü bir ırk adı olarak değil bir kültür mensubiyetinin ismi olarak tarif etmiş, “Türk olmak doğuştan olmaktan daha fazla bir şeydir, bir idraktır, bir heyecandır, bir cehddir, bir eğitim sürecidir.” şeklindeki sözleriyle Türk kimliğinin dikkat çekici bir tanımını yapmıştır.

Eserleri: Milliyetçilikte Yeni Arayışlar: Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası, Dündar Taşer, Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Konuşmalar, Millî Kültür ve Kimlik.

M. Bozkurt Güvenç

Antropolog, mimar, yazar, eleştirmen. 16 Temmuz 1926, Samsun doğumlu. Subay olan babasının mesleği nedeniyle ilk ve ortaöğrenimini değişik şehirlerde tamamladı. İstanbul Kabataş Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Bölümü'ne devam etti (1944-45). Devlet bursunu kazanarak gittiği ABD'de Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nü bitirerek (1950) mimar oldu. Columbia Üniversitesi'nde sosyal ve kültürel antropoloji öğrenimi gördü (1961-63). Döndüğünde Hacettepe Üniversitesi'ne öğretim üyesi oldu (1964). Burada Antropoloji Bölümü'nü kurdu, doçent (1969), profesör (1977) oldu. 1974'te Kültür Müsteşarlığı görevinde bulundu. Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Başkanı olarak bir süre daha çalışarak 1993'te emekli oldu.

İnsan, kültür, kimlik, eğitim ve değişim sorunlarıyla ilgili araştırmalarıyla tanınan Bozkurt Güvenç; Japonya Vakfı Fellow (Tokyo), Japonya Doğan Güneş Nişanı, Wilson Fellow Smithsonian (ABD) ödülleri ve Kültür Bakanlığı Hizmet Ödülü'nü aldı. Türk Yükseltme Derneği (1972'de başkanı), TDK ve Türk Mimarlar Odası üyesidir.

Eserleri: Türk Kimliği (Yazarın Türk kültür tarihini Orta Asya bozkırlarından bugünkü Türkiye topraklarına kadar olan yolculuğuyla birlikte sistematik bir biçimde sosyolojik, teolojik ve siyasi açıdan ele aldığı araştırmalarının bir ürünüdür.) Sosyal Kültürel Değişme, İnsan ve Kültür, Kültür Sorunu.

Halil İbrahim Kafesoğlu

Tarihçi, Akademisyen, Tarih Profesörü, Araştırmacı Yazar, Bürokrat, Müsteşar (D. Ocak 1914, Tefenni / Burdur - Ö. 18 Ağustos 1984, İstanbul). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Hungaroloji, Ortaçağ Tarihi ve Türk Dili bölümleri (1940) mezunudur.

İlmî araştırmalarını İslâmiyet'ten önceki Türk kültür sorunları üzerinde yoğunlaştırdı. Tercüme ve telif kitaplarının dışında Türkiyat Mecmuası, İslâm Ansiklopedisi, Tarih Enstitüsü Dergisi, Belleten, Bilgi, Türk Yurdu, İstanbul ve Türk Kültürü dergilerinde ve çeşitli gazetelerde kültür ve milliyetçilik konusunda birçok yazı yayımladı. On' dan fazla kitap ve seksen kadarı ilmî araştırma olmak üzere Türk tarih ve kültürü ile ilgili 300 civarında makale yayımladı. Bazı kitap ve makaleleri yabancı dillere çevrildi.

Selçuklu tarihine dair çalışmaların ardından İslâm öncesi Türk tarih ve medeniyetine yönelen Kafesoğlu, Osmanlı tarihiyle meşgul olanların Selçuklu ve İslâmiyet öncesi Türk tarih ve kültürünü de iyi bilmesi gerektiği görüşündedir. Ona göre Türk tarihinin başlangıç kısmı üzerinde çalışanlar da özellikle kültür konularında meseleleri günümüze kadar birbirine bağlayarak ele almalıdır.

18 Ağustos 1984 günü İstanbul’da vefat etti. Edirnekapı Şehitliğine gömülüdür.

1982 Aydınlar Ocağı Üstün Hizmet Armağanı, Türk Millî Kültür Vakfı Armağanını (1978) kazandı. 1984’te 1983 yılı Boğaziçi Büyük Kültür Ödülünü aldı.

Eserleri: On yedi kitabı ve 300’e yakın makalesi bulunan Kafesoğlu’nun en önemli çalışması “*Türk Millî Kültürü*” adlı eseridir. Diğerleri ise Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Selçuklu Ailesinin Menşei Hakkında, Harezmşahlar Devleti Tarihi şeklinde sunulabilir.

Osman Turan

Türk tarihçisi, fikir ve siyaset insanıdır. 1914 yılında Trabzon’da doğmuş ve 1978 yılında vefat etmiştir. Çalışmalarının büyük kısmını Anadolu Selçukluları’na ayırmıştır. Osman Turan, yine M. Fuad Köprülü gibi Türk millî kültürünün temellerinin Orta Asya’da atıldığına ve İslâmî dönemde yeni unsurlarla takviye edilip korunduğuna, bu kültürün devamlılığına inanmış bir tarihçiydi. Bu devamlılığı özellikle “Le droit terrien sous les seljoukides de Turquie” adlı bildirisinde, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi* adlı eserinde ve *İslâm Ansiklopedisi*’ne yazdığı “İktâ” maddesinde açık biçimde ortaya koymuştur. Ancak hem kendisinin hem Köprülü’nün Türkler’de Batı tarzında bir feodalizmin bulunduğu dair görüşleri Fransız bilim adamı Claude Cahen tarafından kabul edilmemiştir. Osman Turan, eserlerinde genellikle siyasî ve askerî olayların tesbiti ve tasvirini yapmışsa da bazı tarihî olguları tahlil etmekten geri durmamıştır.

Eserleri: "On İki Hayvanlı Türk Takvimi (1941), Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti (1965), Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi (iki cilt) (1969), Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi (1973), Selçuklular ve İslamiyet (1971) Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar (1958), Selçuklular Zamanında Türkiye (1971), Türkiye'de Manevi Buhran Din ve Laiklik (1964), Türkiye'de Komünizmin Kaynakları (1965) Vatanda Gurbet (1980), Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları (1980)"

KAYNAKÇA

AKYOL, T. (2007) *“İnsan, Âlim ve Düşünür Yönleriyle Ağabeyim Erol Güngör”* Erol Güngör (Ed. M. Yılmaz) Kültür ve Turizm Bak. Yayınları Ankara.

BAŞAR, V. *“Erol Güngör Bibliyografyası”*, a.e., s. 199-208.

BİLGİN, V. (2006) *“Bir Düşünür Olarak Erol Güngör’ün Dünyası”*, Erol Güngör, (Ed. Murat Yılmaz) Kültür ve Turizm Bak. Yay. Ankara.

ÇİFTÇİ A. (1989) *Erol Güngör Hakkında Bir Monografi Denemesi* (yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DONUK, A. *“KAFESOĞLU, Halil İbrahim”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

GÜNGÖR E. (1975) *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul, sf. 132 (“Dündar Taşer’in Büyük Türkiye’si” yazısı).

GÜNGÖR, E. (2006) *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken yayınları, İstanbul.

GÜNGÖR, E. (2019) *Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik*, Yer-Su yay. İstanbul.

GÜNGÖR, Ş. *“GÜNGÖR, Erol”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

GÜRGÜR, N. (2021). Dündar Taşer: Milliyetçi Hareketin ve Fikrin Bilgesi, Türk Ocakları internet sitesi.

GÜVENÇ, M. BOZKURT, biyografya.com, internet sitesi.

KOCA, S. *“TURAN, Osman”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

KUTLUER, İ. *“BERKES, Niyazi”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

ÖZAKPINAR, Y. *“TURHAN, Mümtaz”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

ÖZYETGİN, A. M. *“KÖSOĞLU, Nevzat”*, TDV İslâm Ansiklopedisi.

ŞAHİN, İ. (2013) *“Dündar Taşer’in “meselesi” neydi?”* Yeniçağ gazetesi, Türk Ocakları internet sitesi.

TAŞGETİREN A. (1981) *“İslâmın Bugünkü Meseleleri”*, *Türk Edebiyatı*, sy. 97, İstanbul, s. 37-39.

TOPRAK, E. (2020). *Dündar Taşer’de Milliyetçilik ve Milli Hâkimiyet Düşüncesi*, *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 65-84.

TURAN, OSMAN, turkocaklari.org, internet sitesi.

YALÇIN, E. *"Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematiğinde Erol Güngör Sempozyumu Bildiriler Kitabı"  zerine. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 222-224.

YILDIZ, H. (1998). *"Erol Güngör' n Hayatı ve Eserleri" Erol Güngör' n Anısına Armağan, Ahmet Sevgi (Haz.), Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, (1), 15-23.